

BERNÁTH LÁSZLÓ

A LÉT MOZGÁSAI, AZ INFORMÁCIÓ EREDETE ÉS HÍRRÉ VÁLÁSÁNAK FELTÉTELEI

Nem először veszek részt ilyen konferencián – már itt Egerben is jelen lehettem két alkalommal –, és tudom, hogy illik tudományosnak hangzó címeket adni az előadásoknak. Valójában most nagyon egyszerű dolgokról szeretnék szólni, de néha az egyszerű tényeket, felismeréseket is nehéz definiálni. És a hír születése, jóllehet ez a legfontosabb, alapvető műfaja a médiának, látszólag ugyancsak nehezen meghatározható, mégis egész egyszerű körülményekkel magyarázható. Hogy ez azért valóban komplikált is lehet, számomra akkor vált világossá, amikor, vagy két évtizeddel ezelőtt, megjelent nálunk, a *Bálint György Újságíró Akadémián*, egy ausztrál úr. Kiderült, hogy professzor valamelyik egyetemen és azért járja végig Európát, mert könyvet akar írni arról, hogy a különböző országokban miből lesz a hír.

Földes Anna, az iskola igazgatónöje és én ültünk le beszélgetni, és már nem emlékszem milyen bölcsességeket mondtunk neki, de arra igen, hogy már akkor gondolkodóba estem azon: lehet-e a hír születésének országspecifikus sajátossága. Aztán amikor a *Műfajismeret* tankönyvet, illetve ennek javított, immár hetedik kiadását készítettük elő *Új műfajismeret* címmel, még egyszer komolyan végig kellett gondolni a kérdést, e fejezet szerzőjével, *Szigethy András* kollégával. Mert az volt a véleményünk, hogy meg kell keresni a hírnek, mint alaplóműfajnak a legáltalánosabb, minden mellékkörülménytől mentes, meghatározását.

Erre annál inkább szükség volt, mert a – szerencsére – egyre bővülő szakirodalomban, már igen sokféle meghatározással találkozhattunk. Most a sok közül csak egyetlen szerzőre, *Zsolt Péter*, ugyancsak több kiadást megélt *Médiaháromszög* című könyvére szeretnék hivatkozni. Aki szerint „A kérdést, hogy mi a hír, megközelíthetjük az információ, másrészt a kultúra oldaláról. Előbbi gyökerei az informatika, a számítástechnika világába vezetnek, utóbbi filozófiai, fenomenológiai, kultúrantropológiai területekre.” (Zsolt, 2005) Aztán e nagyon tudományos megközelítés után, a következő bekezdésben „kemény” és „puha” hírekről beszél, az első – szerinte –, „aktuális” és „jelentős” eseményekhez kötődik, a másik a társadalomban végbemenő változásra figyel. Igaz, nem nagyon értem, hogy a társadalomban végbemenő változások miért ne lehetnének aktuálisak és jelentősek. Azzal a definíci-

ójával már végképp nem tudtam mit kezdeni, amely szerint: „a hírnek az olyan objektivitás látszatával rendelkező aktuális újdonságokat tartalmazó információkat nevezzük, ami sokakat érdekel és/vagy sokak életében változást okozhat.” (Zsolt, 2005) De nem azért idéztem Zsolt Pétert, hogy vele vitatkozzam, csupán azért, hogy jelezzem: egyre többféle felfogás jelentkezik a hír műfajával kapcsolatban.

Magunk között szólva, már azt sem értem, miként kerül ide ez a talányos meghatározás, hogy „az objektivitás látszata”, de nem ez az én alapkérdésem. Hanem az, hogy egyáltalán: miből lesz információ, a szó információ-elméleti értelmében és milyen információból hol lesz hír, mert ez a kérdés, igen fontos, második része. Mert csak ezek meghatározásával lehet minden részletében tisztázni a médiában – joggal – használatos hírérték és az azzal nem mindig együtt járó szenzációérték fogalmát. És a válasz után kutatva itt került érdeklődési körömbé a címben kissé nagyvonalúan emlegetett „lét” fogalma. Tehát mi lehet minden, akár természet-, akár társadalomtudományi információ alapja?

Nem kellett hozzá nagy jártasság a lét e két fontos területén, hogy rájőj-jek: minden információ forrása, létrehozója a mozgás, illetve a mozgás nyomán keletkező, mérhető, érzékelhető változás. Amelyről egy kedvenc tudományágam, a káoszelmélet kimutatta, hogy a mozgás sohasem követi pontosan a lineáris matematika által megjósolt irányokat. Csak egy nem-lineáris egyenlettel írható le. Ami magyarul körülbelül azt jelenti – mint ahogy ez a káoszelmélet nyomán elhíresült hasonlat megfogalmazza –, hogy ha Texasban egy lepke összeüti a szárnyát, annak lehet, hogy nem sokkal később, mondjuk Ohióban vihar lesz a következménye.

Nézzünk két, egyáltalában nem absztrakt példát. Földrajzi ismereteink szerint Magyarország legrégebbi szárazföldi darabja a Velence rönkhegység, ami évtízezrekkel ezelőtt jóval magasabb volt. A szél, az eső és persze az emberi tevékenység nyomán – a tetejére állították fel a pákozdi csata emlékművét –, jócskán lekopott. Mondjuk évenként 5 millimétert. De ha mondjuk egyik évről a másikra 20 milliméter kopik, ennek jelentős információs értéke lehet, akár a média egy szegmensében is.

A napi gyakorlatunkhoz közelebb álló példa: majd minden nagyobb médium naponta közli a BUX, a tőzsdeindex állását. A legkisebb változásnak is nagy jelentősége lehet a befektetők számára. Mint ahogy annak is, bár erre ritkán van példa, ha napokig nem mozdul az index, mert itt a változás a korábbi mozgáshoz képest való viszonyt fejezi ki.

Bátran kijelenthetjük tehát, hogy a szüntelen változást mutató természeti és társadalmi mozgások szolgáltatják a létező, megszámlálhatatlan mennyiségű információ alapját. A médianak az a fontos szerepe, hogy a maga sajátos igényei szerint válogat az információ áradatából. Mindenekelőtt a meg-

célzott befogadók, fogyasztók mérete – mármint sokasága –, helyzete – mármint műveltsége, anyagi helyzete –, nemzeti meghatározottsága és mindenekelőtt hétköznapi információs igényei szerint. Ennek megfelelően dolgozza fel, ha úgy tetszik „csomagolja” a kiválogatott információkat, amely a hírei alapjául, s egyben valamennyi sajtóműfaj alapjául szolgálnak. Az *Élet és tudomány* esetleg hírt ad a Velence hegység váratlanul gyors kopásáról, valamennyi központi napilap a BUX index változásairól, vagy éppen a várható változásokról ad számot. De még a hírek szenzációértéke is összefügg az információt adó változások milyenségéről. Szenzáció tudniillik abból lesz, amikor a változások szokatlanul nagyok és amikor a legkevésbé volt várható a bekövetkezésük. Legyen szó *Diana hercegnő* autós balesetéről, vagy a Tisza ciánszennyezéséről.

Azt hiszem tehát, hogy a hírré-válás alapfeltétele-, bármilyen országban, bármelyik médiumnál, bármilyen témában, hogy valamiféle változásról adjon számot a hírbe fogalmazott információ. Természetesen az adott ország, adott médiafogyasztóinak feltételezett igényei szerint.

Nem hiszem, hogy ez valami rendkívüli „nagy igazság”, de azt remélem, hogy helyre rakhatja a hírről való gondolkodásunk alapjait. Ami azért olyan fontos, hogy most az egyszer magamat idézzem a *Bevezetés az újságírásba* című könyvemből, mert „a hírekből lehet a média gyönyörű katedrálisait, vagy lerobbant nyilvánosházait létrehozni.” Mindkettőnél a hírek tégláit használják fel, amelyekbe a változásokat mutató információk vannak bezárva.

Felhasznált irodalom:

Bernáth László 2005: *Bevezetés az újságírásba*. MUOSZ Budapest.

Bernáth László (szerk.): én. *Műfajismeret*. MUOSZ Budapest.

— 2005 *Új műfajismeret*. MUOSZ Budapest.

Zsolt Péter 2005: *Médiaháromszög*, Bp.–Vác, Eu-Synergion.